

KATARINA KYRKA

Katarina kyrka ligger på historisk mark

Katarina kyrka ligger på historisk mark. Platsen omnämns första gången i samband med den politiska avrättningen av Torgils Knutsson 1306, en del av upptakten till Håtunaleken och Nyköpings gästabad.

Redan på 1300-talet fanns nära den nuvarande kyrkogården ett kapell, Helga kors kapell, i anslutning till Götalandsvägen. Detta kapell raserades på 1500-talet.

Johan III lät på 1590-talet bygga Sturekapellet som låg ungefär mitt på nuvarande kyrkogården på den plats där Kristian Tyrann lät bränna offren för Stockholms blodbad. Sturekapellet var under Maria kyrkas återuppbyggnad huvudkyrka på Södermalm men när Maria kyrka tagits i bruk igen förföll kapellet.

Katarina kyrka byggs

1654 begärde invånarna i ”östra kvarteret” (östra delen av Maria Magdalens församling) hos kungen att få bilda en egen församling. Denna begäran bifölls och med hänsyn till den ständigt växande befolkningen gav Karl X Gustav även sitt tillstånd till att en kyrka fick byggas. För att finansiera kyrkbygget donerade kungen själv grundplåten 2 000 daler silvermynt. Insamlingar startade över hela landet dessutom krävde kungen att de andra församlingarna i Stockholm skulle bidra med betydande belopp liksom Danvikens hospital. Kyrkan skulle kallas Katarina kyrka efter kungens mor Katarina av Pfalz, Karl IX:s dotter. Från allra första början och långt in på 1900-talet kallades kyrkan även Sancta Catharina kyrka.

Till arkitekt för kyrkbygget anlätades Jean de la Vallée som 1656 var färdig med ritningarna och kyrkan kunde grundläggas. Katarina kyrka är utformad som en centralkyrka med förebilder i syd- och mellaneuropa. Karl X Gustav hade stora planer för Södermalm och ville här skapa ett modernt förvaltningscentrum dit slottet och de kungliga ämbetsverken kunde flytta. Den nya kyrkan skulle resa sig högt över Södra bergen och var väl synlig från alla håll. Förutom Katarina kyrka blev inte dessa planer förverkligade på grund av kungens hastiga död 1660.

Brist på pengar gjorde att kyrkbygget stod stilla under långa tider. Inte förrän 1695 stod kyrkan helt färdig. Den hade dock använts regelbundet för gudstjänster redan från början. Den ursprungliga kyrkan såg inte ut som den vi ser idag utan hade en betydligt lägre kupol och torn med hög spira. Kyrkan var putsad i rött med grå pilastrar.

På 1670-talet kom Katarina kyrka att spela en viss roll i de häxprocesser som pågick i Stockholm. I rummet ovanför sakristian sammanträdde konsistorium. Konsistorium var inte en domstol utan hade till uppgift att utreda vad som låg bakom de trolldomsrykten som härjade bland befolkningen i trakten runt kyrkan innan processen fördes vidare i hovrätten. Flera kvinnor kom att avrättas som häxor innan kaplanen i Storkyrkan Erik Noraeus och läkaren Urban Hjärne lyckas sätta stopp för förföljelserna.

Katarina kyrka brinner 1723

Den 1 maj 1723 härjades Katarina församling av en häftig brand och halva bebyggelsen ödelades. Även kyrkan antändes och förstördes till stora delar. Stadsarkitekten Göran Josua Adelcrantz fick nu uppdraget att bygga upp kyrkan och han gav den det åttkantiga torn kyrkan har idag. Den nya kyrkan var röd liksom den gamla. Det var först 1784 som kyrkan fick sin nuvarande gula färg.

Under 1700-talet tillkom altaruppsats och predikstol av Carl Fredric Adelcrantz och orgel byggd av Jonas Gren och Petter Strähle med orgelfasad av Jean Erik Rehn och Jakob Clerk.

Karl XII:s trappa på kyrkans södra sida stod färdig 1716. Den har sitt namn på grund av sin utsmyckning med Karl XII:s namnchiffer.

Kyrkan var högt belägen och fungerade som utsiktspunkt för brandvakten. I början av 1800-talet fanns också i tornet en optisk telegraf, som fungerade med luckor som öppnades och stängdes.

Katarina kyrka brinner 1990

Natten den 17 maj 1990 brann Katarina kyrka för andra gången och kvar fanns i stort sett bara yttermurarna. Silver och textilier kunde dock räddas tillsammans med det krucifix från 1450-talet som förmodligen en gång tillhört Sturekapellet. En utredning om brandorsaken inleddes omgående med det kunde inte konstateras hur branden uppstått. Att kyrkan skulle byggas upp igen rådde ingen tvekan om åtminstone inom församlingen. Trots att kyrkan var väl försäkrad skulle en återuppbyggnad kräva stora summor och ett omfattande arbete inleddes för att skaffa fram pengar både av församlingen och av en nybildad stiftelse som kallades Stiftelsen Rädda Katarina. Som arkitekt för återuppbyggnaden utsågs slottsarkitekt Ove Hidemark. Entreprenadkontrakt skrevs med Byggnadsfirma Diös som strax därefter uppköptes av SIAB. Det stod ganska klart att återuppbyggnaden skulle ske med gammal byggnadsteknik. Som byggmaterial kom bl a att användas:

- 52 000 handsmidda spikar
- 120 000 stortegel av gammalt format
- 5 ½ ton björknäver
- 3 000 ekdymlingar
- 1 600 rutor med munblåst färgat antikglas
- 5 000 kvm kopparplåt

Till det yttre ser kyrkan idag ut som den gjorde i slutet av 1800-talet. Invändigt är kyrkan ett möte mellan gammalt och nytt där altaruppsats och orgelfasad för tankarna till den gamla kyrkan medan predikstolen fått en helt ny utformning och altarets placering förändrats.

Inventarier i kyrkan

Altaret av polerad mässing med inläggning av stenar från Sinai och skiva av svart belgisk granit är ritad av Ove Hidemark. Altarets placering ändrades i och med återuppbyggnaden från korets östra del till mitten av kyrkan och kom på så sätt att närma sig Jean de la Vallées ursprungliga tanke om altare och predikstol i kyrkans mitt.

Altarduken, som har Sankta Katarina som mönster, är vävd med 100-årigt handspunnet lingarn av textilkonstnärinnan Kerstin Molander.

Altaruppsatsen domineras av skulpturen ”Närvaro genom frånvaro” ett verk av skulptören Liss Eriksson och textilkonstnären Kaisa Melanton.

Ljuskronorna kunde efter branden återställas till ursprungligt skick. Den stora ljuskronan låg sönderslagen underst i en hög av nedfallen bråte men kunde med hjälp av nya bitar fogas ihop igen. Tittar man noga kan man se bucklor i mässingen.

Dopfunten i polerad kolmårdsmarmor är från 1912 och klarade branden genom att den var placerad i ett biutrymme till kyrkan.

Orgeln som har 62 stämmor är byggd av J.L van den Heuvel Orgelbouw b.v i Holland och invigd 2000. Den har den symfoniska franska traditionen som förebild och är byggd enligt Aristide Cavallé-Colls principer. Orgeln har tre manualer och pedal. Speltrakturen är mekanisk med

Barkermaskiner medan registraturen är elektrisk med datorstyrt kombinationssystem.

Ljusbärarna är utförda av konstmeden Lars Larsson från Boda i Småland och färdigställdes 1997. Den ena finns omedelbart innanför huvudentrén.

Den andra ljusbäraren finns i kyrkans norra korsarm i ett meditationsrum som används för mindre gudstjänster. Här finns även Gerd Allerts vävnad ”I detta tecken”.

Lampetterna tillhörde den gamla kyrkan men togs ner på 1950-talet för att ersättas med en modernare typ. Vid branden förvarades de på församlingshusets vind och räddades på så sätt från att förstöras.

Kyrkklockorna rasade vid branden med ett dån ner i kyrkorummet. Tre av dem smälte av hettan medan storklockan klarade sig med en spricka. Den kunde dock inte längre fungera som klocka och kan idag beskådas på kyrkans södra sida vid Karl XII:s trappa. Fyra nya klockor, i stort sett kopior av klockorna 1724, göts av M & E Ohlssons klockgjuteri i Ystad och kunde sättas på plats 1994. Klockorna väger tillsammans ca 8 ton.